

**Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MISIJA NA KOSOVU**

**Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava
Sekcija za pracenje pravnog sistema**

Kosovo

Izveštaj br. 9 – O sprovođenju pravde

SADRŽAJ

<i>Izveštaj 9 – O sprovođenju pravde</i>	1
<i>GLOSAR</i>	3
<i>Uvod</i>	3
<i>Opseg</i>	4
<i>Osnova i razvoj pravosudnog sistema i nedostatak pripadnika manjina</i>	4
<i>Nedovoljan broj osoblja u sudovima</i>	8
<i>Dostavljanje sudskih dokumenata</i>	13
<i>Raspored sudskih predmeta</i>	166
<i>Ostali logistički problemi</i>	177
<i>Preporuke</i>	19

GLOSAR

AOP

Administrativno odeljenje pravde

OP	Odeljenje pravde
Evropska konvencija	Evropska konvencija o ljudskim pravima
VPS	Vanredni pravosudni sistem
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
KZ SRJ	Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije
ZKP SRJ	Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Jugoslavije
ICCPR	Medunarodni pakt o gradanskim i politickim pravima
ICTY	Medunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
ICTR	Medunarodni krivični tribunal za Ruandu
ZSV	Zajedničko savetodavno veće za postavljanje sudija
JIP	Jedinica za inspekciju pravosuda
KFOR	Medunarodne vojne snage na Kosovu
KWECC	Kosovski sud za ratne i etnicke zlocine
SPPS	Sekcija za procenje pravnog sistema
NATO	Organizacija severno-atlantskog saveza
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
RSB	Rezolucija Saveta bezbednosti UN
SPGS	Specijalni predstavnik Generalnog sekretara
TSO	Tehnički savetodavni odbor za sudstvo i tužilaštvo
UNMIK	Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu

Uvod

Sekcija za procenje pravosudnog sistema (SPPS), kao deo Odeljenja OEBS za ljudska prava i vladavinu prava, ovlašćena je da nadgleda pravni sistem iz perspektive ljudskih

prava i da daje preporuke u cilju stvaranja pravnog sistema koji ce se bazirati na poštovanju medunarodnih standarda za ljudska prava. U ovom izveštaju je analizirana administrativna dimenzija sistema krivicnog pravosuda na Kosovu, i ukazuje se na najsimptomaticnije logisticke i administrativne smetnje za propisno sprovođenje pravde.

Opseg

Dobar funkcionalni pravosudni sistem, zasnovan na osnovnim principima ljudskih prava u smislu pravicnog sudskog procesa i pravicnog sudenja, ne sastoji se samo od osnovnog zakonskog okvira, policije, javnog tužilaštva i sudstva, vec od celokupne strukture podrške koja omogucava funkcionisanje ovih organa. Ova struktura obuhvata: administrativno osoblje kao što su sekretari, sudski službenici, sudski tumaci; logistika kao što su telefoni, kompjuteri, pisace mašine, mašine za kopiranje i telefaksi, grejanje; i konacno, raspoloživost i dostupnost pravnog materijala, kao što su zakoni, jurisprudencija i komentari.

Osnova i razvoj pravosudnog sistema i nedostatak pripadnika manjina

Kada je Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) stigla na Kosovo juna 1999., posle oružanog sukoba i NATO bombardovanja, pravosudni sistem nije funkcionisao. Specijalni predstavnik Generalnog sekretara (SPGS) ustanovio je *Zajednicko savetodavno vece za postavljanje privremenih sudija i tužilaca (ZSV)* 28. juna 1999., sa zadatkom da daje preporuke za privremeno postavljenje sudija i tužilaca u okviru vanrednog pravosudnog sistema (VPS).

Po odluci SPGS, ZSV je raspušteno 7. septembra 1999., a zamenila ga je Pravosudna savetodavna komisija (PSK), koja je pocela sa svojim aktivnostima 27. oktobra 1999. Dana 11. i 12. decembra 1999., pošto je primila više od 700 molbi i obavila nekih 560 intervjuja, PSK je SPGS dala preporuke za preko 300 sudija i tužilaca i preko 200 porotnika. Prve ceremonije polaganja zakletve sudija i tužilaca u sistemu redovnog pravosuda održane su januara 2000. Do juna 2000., širom Kosova ustanovljen je redovni i delujuci sudski sistem za krivicne predmete.

Uprkos uspešnog ponovnog ustanovljenja pravosudnog sistema za manje od godinu dana i uprkos opsežnim nastojanjima da se dalje razvije pravosudni sistem, ostao je nerešen izvestan broj problema u oblasti sprovođenja pravde.

Jedan od najosnovnijih problema koji su uoceni u pravosudnom sistemu jeste kontinuiran nedostatak učešća manjinskih zajednica. Nizak nivo učešća pripadnika manjinskih zajednica – narocito kosovskih Srba – u pravosudnom sistemu, u kombinaciji sa dugom i kontinuiranom klimom etnickog sukoba, izazvao je veliku zabrinutost srpske zajednice zbog stvarne ili umišljene pristrasnosti. Ovo je izazvalo posebnu zabrinutost u predmetima u kojima su clanovi manjinskih zajednica navodno bili umešani u zlocine koji su izvršeni tokom oružanog sukoba, od jeseni 1998. do proleca 1999. Ove slucajeve uglavnom su istraživali sudije kosovski Albanci, a zatim su presude donosila sudska veka sastavljena vecinom od sudija kosovskih Albanaca.

Kada je tokom leta 1999. ustanovljen VPS na osnovu preporuka ZSV, SPGS je postavio ukupno 55 sudija i tužilaca, od kojih 42 kosovska Albanca, sedam (7) kosovskih Srba, cetiri (4) Muslimana, jednog (1) Turcina i jednog (1) Roma. Medutim, pocetkom oktobra 1999., svi clanovi manjinske zajednice kosovskih Srba dali su ostavke na svoje funkcije. Sa ustanovljenjem redovnog pravosudnog sistema, zakletvu je položio osam manjinskih sudija, ukljucujuci dva (2) kosovska Srbina. Istovremeno, samo dva (2) javna tuzioca pripadali su manjinskim zajednicama na Kosovu, od kojih nijedan nije bio kosovski Srbin. Medutim, zbog bezbednosnih problema i pritiska iz Beograda¹, od septembra 2000., kosovski Srbi odbijali su da rade.

Do 7. decembra 2000. etnicki presek u pravosudu bio je sledeci:

	Ukupan broj	Kosovski Albanci	Kosovski Srbi	Muslimi	RAE ²	Kosov. Turci
Sudije	315	294 (93,34%)	2 (0.63%)	11 (3.5%)	3 (0.95%)	5 (1.58%)
Tužioci	48	45 (93,4%)	0 (0%)	1 (2.2%)	1 (2.2%)	1 (2.2%)
Porotnici	414	368 (88,98%)	11 (2.65%)	21 (5%)	4 (0.96%)	10 (2.41%)

Trenutno ima 340 sudija i tuzioca i 456 sudija-porotnika koji rade u 55 sudova na Kosovu. Od ovih 340 sudija i tužilaca, 16 su kosovski Srbi (a samo njih 4 radi), sedmoro (7) su kosovski Turci, 12 kosovski Muslimani (samo njih 10 radi), a dvoje (2) kosovski Romi. Prema odredbama Kosovskog konsolidovanog budžeta (KKB), u pravosudu i tužilaštvu trebalo bi da radi 420 sudija i tužilaca; što znaci da postoji trenutni manjak od 80 sudija i tuzioca.³

Ukljucivanje medunarodnih sudija i tužilaca

Prvo ukljucenje medunarodnih sudija i tužilaca u pravosude bilo je u stvari odgovor na javne neredе i etnicko nasilje u Mitrovici/Mitrovice februara 2000., kada je SPGS doneo Uredbu 2000/6 UNMIK o naimenovanju medunarodnog sudije i medunarodnog tuzioca u Mitrovici.⁴ Dana 29. maja 2000., posle izvršenog pritiska zbog štrajka gladu u Mitrovici/Mitrovice, SPGS je doneo Uredbu 2000/34 UNMIK kojom su proširena ovlašćenja za naimenovanje medunarodnih sudija i tuzioca na celoj teritoriji Kosova.⁵ Shodno clanu 1(2) obeju Uredbi, medunarodne sudije i tuzioci mogu da "izvrše selekciju i preuzmu odgovornost za nove i nerešene slucajeve koji su u nadležnosti suda u kome su sudije postavljeni." Januara 2001., ovlašćenje medunarodnih tužilaca da preuzmu slucajeve još više je pojacano Uredbom 2001/2 UNMIK, u kojoj se kaže da *medunarodni*

¹ Vidi dalje Izveštaj OEBS o paralelnom radu sudova u severnom Kosovu.

² Romi/Egipcani/Aškali

³ Informacije za 26. novembar 2001.g. dostavio je Sektor OP za strucno usavršavanje.

⁴ Uredba 2000/6 UNMIK o Postavljenju i razrešenju iz službe medunarodnih sudija i tužilaca, 15. februar 2000.

⁵ Uredba 2000/34 UNMIK, kojom se dopunjuje Uredba 2000/6 UNMIK, o Postavljenju i razrešenju iz službe medunarodnih sudija i tužilaca, 29. maj 2000.

*tužilac može da preuzme, ponovo pokrene ili nastavi gonjenje slucaja, primenjujuci postupke koji se odnose na tuženje oštete strane kako je to izloženo u članovima 60, 61 i srodnim članovima važećeg Zakona o krivičnom postupku Jugoslavije. [...]*⁶ Na osnovu ovih novih odredbi, međunarodni tužioci mogu da preuzmu gonjenje u slučajevima gde lokalni javni tužioci utvrde da nema osnova za gonjenje, a takode mogu nastaviti da rade na optužnici pred sudom u slučajevima kada lokalni javni tužilac namerava da povuce optužnicu.

Postavljenje međunarodnog osoblja u sudove zaista je pomoglo da se olakšaju neki problemi u vezi nepristrasnosti, ali imajući u vidu ograničeni broj međunarodnih sudija i ograničeni opseg njihovih ovlašćenja, ovim postavljenjima nije se uspeo potpuno rešiti problem nepristrasnosti i dovelo se do razlicitog postupanja u slicnim slučajevima. Okrivljenim licima koja su optužena za etnicki motivisane zlocine slicne prirode i težine sudila su sudska veća razlicitog sastava. Neka veća sastojala su se od svih sudija kosovskih Albanaca, ostala su se sastojala od međunarodnih sudija i, u jednom slučaju, porotnik je bio kosovski Srbin.

Štaviše, sudska veća u okružnim sudovima obrazovana u skladu sa domaćim zakonom sastojala su se od dvoje profesionalnih sudija i troje porotnika.⁷ Presude se donose vecinom glasova i glas svakog sudije jednake je vrednosti.⁸ Jednaka raspodela težine glasa svakog sudije veoma je ogranicila uticaj koji je međunarodni sudija mogao da ima na potencijalnu presudu motivisanu etnickim predrasudama. U tom smislu, uloga koju su imali prvi međunarodni sudije nije bila adekvatna da bi se otklonio nedostatak objektivnosti i nepristrasnosti na sudenjima koja su se vodila zbog navodnih teških etnicki motivisanih zlocina.

Dalji i znacajan korak za rešavanje ovog problema bilo je proglašenje Uredbe 2000/64 UNMIK⁹ 15. decembra 2000. Ova Uredba daje pravo nadležnim tužiocima, optuženom ili njegovim braniocima da podnesu zahtev AOP radi postavljenja međunarodnih sudija i tužilaca ili radi promene mesta sudenja gde je to *“neophodno da se osigura nezavisnost i nepristrasnost pravosuda ili propisno sporovodenje pravde.”* Ukoliko nema ovakvog zahteva, AOP može takode delovati na osnovu svoje sopstvene inicijative.¹⁰ Posle dostavljanja zahteva, AOP ima ovlašćenja da izvrši preispitivanje zahteva i da da preporuke SPGS radi konacnog usvajanja ili odbijanja. Kada se zahtev usvoji, može se obrazovati sudska veća od međunarodnog tužioca, međunarodnog istražnog sudije i/ili sudska veća koje se sastoji od tri sudije, sa najmanje dva međunarodna člana (*“Uredba 64 o sudska veća”*). Danas, sve teže ili slucajeve visokog profila po pravilu sudska veća obrazovana po Uredbi 64, koji se takode istražuju i gone u skladu sa ovom uredbom.

Vecim uključenjem međunarodnih sudija i tužilaca, medutim, ne rešava se konacno pitanje slabog učešća manjina u pravosudni sistem. Ključnu važnost i dalje imaju napori

⁶ UNMIK-ova Uredba 2001/2, član 1(3).

⁷ Član 23 ZKP SRJ.

⁸ Član 116 ZKP SRJ.

⁹ Za podrobniju raspravu u vezi Uredbe 2000/64, vidi drugi Izveštaj OEBS o krivičnom pravosudnom sistemu, od 1. septembra 2000 – 28. februara 2001., str. 75 ff.

¹⁰ Uredba 2000/64 UNMIK, član 1(2).

da se u pravosudni sistem angažuju i uključe članovi manjinskih zajednica, naročito kosovskih Srba. Mora se takode imati u vidu da, dok postojanje međunarodnih sudija i tužilaca može biti dovoljno da se eliminišu sumnje u nepristrasnost u slučajevima visokog profila na nivou okružnih sudova, ipak nema nikakvog međunarodnog učešća u sprovođenju pravde u opštinskim i sudovima za prekršaje. Tako izgradnja višenacionalnog pravosudnog sistema predstavlja “sine qua non” izgradnje institucionalnog okruženja koje se vodi principima poštovanja ljudskih prava i vladavine zakona i koje uliva poverenje svim pripadnicima zajednice. Konacno, pozitivna akcija u ovom cilju predstavlja dugorocno rešenje za rešavanje problema povratka izbeglih. U tom smislu, UNMIK bi trebalo da napore u vezi s povratkom usmeri na profesionalce koji pripadaju manjinskim zajednicama na Kosovu, a koji bi mogli da predstavljaju osnovu za dugorocno poverenje i napore u izgradnji strucnog kadra u okviru manjinskih zajednica.

Paralelna sudska struktura

Od 1999. paralelna struktura sudova, odgovorna Beogradu a ne UNMIK, nastavila je da radi u severnom delu Kosova gde su dominirali kosovski Srbi.¹¹ Tokom 2001., UNMIK je nastavio razgovore sa zvanicnicima SRJ i saradivao sa njima radi obrazovanja multietnickog pravosudnog sistema na Kosovu i eliminacije paralelnih sistema. Ranije, zvanicnici SRJ nisu pristajali na ovo, jer bi saglasnost da se izgradi multietnicki pravosudni sistem, izmedu ostalog, takode podrazumevao i prihvatanje Ustavnog okvira.¹²

U tom pogledu Zajednicki dokument izmedu UNMIK i Jugoslavije od 5. novembra 2001. predstavlja korak napred zbog toga što potvrđuje obavezu UNMIK da izgradi multietnicko pravosuđe na Kosovu i saglasnost da se odmah razmotri postavljenje sudija i tužilaca kosovskih Srba u pravosudni sistem Kosova.¹³

Medutim, uprkos politickih obaveza da se postignu rešenja za paralelne sudske strukture u severnom delu Kosova, stvarnost na terenu pokazuje suprotno.

Sudenje koje se odvija u Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrovice pokrenulo je novu zabrinutost zbog teških povreda ljudskih prava i jasno pokazuje da se vrlo teško napuštaju tvrdi stavovi u vezi paralelnih struktura. Protiv kosovskog Srbina, koji živi u selu u opštini Zubin Potok, podignuta je optužnica i sudeno mu je za navodno ubistvo u Okružnom sudu u Kraljevu (u Srbiji), pošto je ovaj sud preuzeo teritorijalnu nadležnost Okružnog suda iz Mitrovice/Mitrovice.¹⁴ Pošto mu je bilo sudeno i oslobođen je od strane prvog suda, okrivljeni je optužen za isto krivično delo od strane Okružnog suda u Mitrovici/Mitrovice dana 23. avgusta 2001., i kasnije pritvoren po nalogu istog suda 30. avgusta 2001. Iako odluka Okružnog suda iz Kraljeva nije konacna i žalba još nije rešena u Vrhovnom sudu Srbije, to ne znaci da ne mora da se primenjuje član 14 (7) ICCPR,¹⁵

¹¹ Vidi dalje Izveštaj OEBS o radu paralelnih sudova u severnom Kosovu.

¹² Nedeljni izveštaj OMIK br. 34/2001.

¹³ Cesto se pominje kao “Zajednicki dokument”.

¹⁴ Za više detalja, vidi Izveštaj o paralelnom radu sudova u severnom Kosovu OEBS.

¹⁵ Član 14 (7) ICCPR i član 4 Protokola 7 Evropske konvencije oba sadrže zabranu dvostrukog gonjenja za isto krivično delo (takode poznato kao princip *ne bis in idem*), u kojima se kaže da se nikome neće suditi niti će biti kažnjen za krivično delo za koje je već bio **konacno** osuđen ili oslobođen.

SPPS je zabrinuta zbog toga što se okrivljeni može naci u situaciji da mu se dva puta sudi za isto krivično delo. Prema nalazima sa prvog ročišta na sudenju u Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrovice, dokazi koje je izneo tužilac praktično su identični dokazima koji su izneti na prvom sudenju. Okrivljeni je dao istu izjavu kao i pred Okružnim sudom u Kraljevu, a očekuje se i da svedoci učine to isto.

Nedovoljan broj osoblja u sudovima

Lokalne sudije i tužioci

Osim nedostatka učešća sudija i tužilaca iz manjinskih grupa u pravosudnom sistemu Kosova, u sudovima na svim nivoima nema dovoljnog broja kako sudija tako i tužilaca. Kao što je napred receno, u Kosovskom konsolidovanom budžetu (KKB) predviđeno je postavljenje 420 sudija i tužilaca koji bi radili u 55 sudova na Kosovu, ali u ovom trenutku ima još 80 upražnjenih mesta.¹⁶ Od donošenja Uredbe 2000/64 UNMIK takode se znatno uvelo radno opterećenje međunarodnih sudija i tužilaca i dovelo je do potrebe da se postavi više međunarodnih članova u sudstvu i tužilaštvu. Takode, nema ni dovoljnog broja pomoćnog osoblja kako u sudovima tako i u Međunarodnom odeljenju za podršku pravosuđu.

U regionu Gnjilana/Gjilan predsednik Okružnog suda izjavio je da nedostaje dvoje sudija za građanske predmete. Predsednik Opštinskog suda izjavio je da ima tri upražnjena mesta za sudije i najmanje četiri upražnjena mesta za pomoćno osoblje. Predsednik Suda za prekršaje izvestio je da ima potrebe za još četvoro sudija i određeni broj (12) pomoćnog osoblja.¹⁷

U Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrojuvice ima četiri upražnjena mesta za sudije. Od četvoro preostalih sudija (uključujući i predsednika suda), samo jedan sudija radi na sudenjima a dvoje sudija rade kao istražni sudije i u krivičnim i u građanskim predmetima. Prema informacijama koje je prikupila SPPS jedan sudija za sudenje će dati ostavku. Dana 15. novembra 2001., predsednik Okružnog suda izjavio je da se u principu vrše saslušanja samo u hitnim slučajevima u vezi pritvora, a da nijedno sudenje nije zakazano zbog nedostatka sudija. Od četiri upražnjena mesta za tužioce popunjena su samo tri.¹⁸

Prema recima predsednika Okružnog suda u Prištini/Prishtine, za ovaj sud predviđeno je 24 mesta za sudije, ali da je za sada popunjeno samo 14 mesta (od kojih je jedno privremeno popunjeno od strane Kosovskog instituta za pravosuđe).¹⁹

Što se tiče nedovoljnog broja sudija i tužilaca, pitanje plata glavna je smetnja da se nadu kompetentna lica koja bi popunila ova radna mesta. Iako je razumljivo što je budžet ograničen, mora se imati u vidu da ako se želi da se obezbedi nezavisno i kvalifikovano sudstvo i tužilaštvo, onda plate moraju biti uporedive sa prihodima koje bi ovi stručnjaci mogli da zarade izvan pravosuđa. Iako povećanje plata možda nije moguće zbog budžetskih ograničenja, postojeće plate se ipak moraju uskladiti prema logičnoj skali po kojoj se stručnim kadrovima daju veća primanja nego pomoćnom osoblju. Razlike među

¹⁶ Informacije se baziraju na statistici za januar 2002.

¹⁷ Informacije prikupljene do kraja 2001.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

kategorijama zaposlenih koje zavise od toga da li su oni placeni iz KKB ili od strane raznih medunarodnih organizacija ili agencija postale su simptomatsko pitanje u kosovskom društvu i nastavak te prakse može dovesti do socijalnog sukoba ili poboljšanja.

Po sadašnjim sporazumima u vezi zapošljavanja u pravosuđu, postojeća mesta finansiraju se iz KKB. Međutim, postoje situacije u kojima je dodatno pomoćno osoblje u nekim sudovima, kao što su domari, zaposleno i placeno iz budžeta UNMIK i, sledstveno tome, dobija mnogo veću platu. Rezultat ovoga su znatne razlike između plata nekih pomoćnih radnika u sudovima, koje plaća UNMIK, i sudija i tužilaca, koji su placeni iz KKB.

Osim problema koje ovo stvara među samim pripadnicima pravosuđa, kao što je znatno radno opterećenje i veliki broj zaostalih slučajeva, nedovoljan broj sudija i tužilaca takođe veoma utiče na prava pojedinaca čije predmete obraduje pravosuđe. Nedovoljan broj sudskog osoblja dovodi do znatnog zakašnjenja u obradi slučajeva, pa čak i do primera u kojima bi predmetna stvar datog slučaja zahtevala samo minimalno vreme i sredstva. Štaviše, dimenzija ljudskih prava ovog administrativnog nedostatka još je gora u slučajevima kada okrivljeni čeka na sudenje u pritvoru. SPPS je dokumentovala brojne slučajeve u kojima su okrivljeni proveli duže od godinu dana u pritvoru pre nego što su izvedeni na sudenje. U mnogo ovakvih slučajeva tokom ovako dugih perioda istražnog pritvora uopšte nisu sprovedene neke znatnije istražne radnje.

Najskoriji primer u vezi s ovim pitanjem bio je slučaj dva okrivljena kosovska Srbina, osumnjiceni za tešku krađu i pljačku, koji su bili pritvoreni u Mitrovici/Mitrovice od 27. oktobra 2000., kada je i pokrenuta istraga protiv njih. Između ovog datuma i 12. decembra preduzete su neke istražne radnje protiv osumnjiceni, ali posle toga nisu preduzete nikakve dalje proceduralne mere. Razlog koji je naveden za ovo bio je da su svi svedoci oružane pljačke bili u Makedoniji, i uprkos nekoliko zahteva od strane AOP da se saslušaju ovi svedoci u Makedoniji, nije bilo odgovora na ove zahteve. Međutim, uprkos očiglednom nedostatku dokaza u ovom slučaju, dvojica pritvorenika su, zajedno sa još tri druga osumnjicena (koji nisu pritvoreni) u ovom slučaju, ipak optužena 3. oktobra 2001. samo na bazi dokaza koji su bili dostupni sudu još od 12. decembra 2000.

Osim čisto administrativnog aspekta pitanja vezanog za nedostatak sudija i tužilaca, SPPS je takođe izrazila zabrinutost zbog načina na koji se krše osnovna prava pojedinaca koji se suočavaju sa pravosudnim sistemom. Tamo gde ne postoje objektivne alternative za nadoknadu broja sudija u tužilaca, SPPS smatra da postoje druge alternative i pravni lekovi koji se mogu i moraju primeniti. Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da se pravo na sudenje u okviru racionalnog vremena treba tumačiti u svetlu pretpostavke o nevinosti. Ovaj sud je jasno rekao da je domaći sud dužan da utvrdi da li je vreme koje je proteklo pre donošenja presude prekoracilo racionalnu granicu, *t.j.* da li je on odredio veću žrtvu od one koja bi se, u okolnostima datog slučaja, mogla racionalno očekivati od lica za koje se **pretpostavlja da je nevino**.²⁰

Domaći važeći zakon na Kosovu predviđa maksimalni period od 6 meseci u okviru koga se mora podići optužnica, uz obavezu da se pritvoreno lice oslobodi po isteku krajnjeg

²⁰ *Wemhoff protiv Nemacke*, Evropski sud za ljudska prava, 27. juna 1968.

roka.²¹ Dakle, budući da je konačni krajnji rok utvrđen po zakonu istekao, posle toga pravo na slobodu i pretpostavka nevinosti moraju se smatrati važnijim od bilo kog drugog interesa. Ipak, gore pomenuti krajnji rok izmenjen je Uredbom 1999/26 UNMIK, kojom je krajnji rok za podizanje optužnice sa 6 meseci povećan na godinu dana, u vreme kada je pravosudni sistem bio u takvoj početnoj fazi da, objektivno, nije mogao da se bavi slučajevima u okviru vremenskih granica ustanovljenih po osnovnom zakonu. Međutim, opšte je prihvaćeno da je vanredna faza pravosuda završena I, prema tome, moraju se ponovo primenjivati viši standardi i garancije da bi se obezbedio prihvatljivi nivo zaštite osnovnih prava onih lica koja su suocena sa krivičnim zakonom.

SPPS je takođe izrazila zabrinutost zbog ostalih implikacija u vezi nedovoljnog broja osoblja u sudovima. Bilo je primera kada su sudije iz opštinskih sudova bili određeni da rade kao sudije u okružnim sudovima u pojedinim slučajevima, a bilo je i primera u kojima su slučajevi iz nadležnosti okružnog suda rešavani od strane sudija opštinskih sudova, čak i bez formalnog određenja ili ovlašćenja. Ovi aspekti izazivaju zabrinutost SPPS iz perspektive okrivljenog lica koje ima pravo da mu sudi kompetentni sud. Ovaj princip podrazumeva da sudski zvaničnici koji sede u sudskim vecima treba da, pored formalnih zahteva kompetencija na osnovu kojih se određuju u odgovarajuća sudska veća, imaju i stručno znanje koje je potrebno za propisno razmatranje predmetne stvari datog slučaja. Štaviše, SPPS je zapazila slučajeve u kojima odluke koje je pogrešno doneo sudija nižeg suda uticu na postupak ili rezultat slučaja kada se njime kasnije bavi kompetentni viši sud.

Zbog ozbiljnog nedostatka osoblja u Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrovice, postupno se ustanovljuje praksa određivanja sudija iz Opštinskog suda za slučajeve u Okružnom sudu. Sa samo jednim stalnim sudijom za suđenja, praksa da se koriste sudije nižeg suda da pretresaju važne i osetljive predmete treba da bude samo privremena. Odeljenje pravde (OP)²² je moglo kao hitnu meru da izvrši nova postavljenja ili privremeni preraspored sudija. Situacija se pogoršala od 28. septembra 2001., kada je predsednik Okružnog suda odlučio da više ne zakazuje suđenja, osim za slučajeve okrivljenika u pritvoru, dok OP nije našao rešenje da popuni upražnjena mesta za sudije. Ovaj oblik protesta koji je usvojio predsednik dovodi do velikog gomilanja zaostalih predmeta u ovom sudu i, što je još važnije, izaziva ozbiljnu zabrinutost zbog uskracivanja pravde pojedincima koji imaju pravo da se njihovo suđenje zakaže u okviru racionalnog vremena.

Osumnjiceni kosovski Albanac uhapšen je i optužen marta 2000. za navodno silovanje 13-ogodišnje devojčice i krađu 50 DM. Sudija Okružnog suda pokrenuo je formalnu istragu i kasnije odredio pritvor. Međutim, sudija Opštinskog suda koji je takođe pokrenuo istragu zbog optužbi za krađu, zahtevao je i dobio predmet od Okružnog suda. Posle istražnih radnji po skraćenom postupku, odredio je oslobađanje osumnjicenog dva meseca posle prvog hapšenja i pre slanja slučaja nazad Okružnom sudu radi propisnih istraga u vezi optužbi za silovanje. Na tok postupka ozbiljno je uticala odluka o oslobađanju osumnjicenog. Optužnica je podignuta februara 2001. i datum prvog suđenja zakazan je za 13. mart 2001. Međutim, okrivljeni se nikada nije pojavio niti pred istražnim sudijom niti na suđenju i suđenje je sve do danas odlagano zbog odsustva okrivljenika.

²¹ Clan 192 ZKP SRJ.

²² Odeljenje pravde (OP) je, u sastavu novog okvira Stuba I UNMIK, naslednik Administrativnog odeljenja pravde (AOP).

Medunarodne sudije i tužioci

Slični problemi vezani za kašnjenje pri sprovođenju pravde u okviru racionalnog vremena zbog nedovoljnog broja sudskih zvaničnika dešavaju se i u slučajevima na kojima rade medunarodne sudije i tužioci. Pošto sve važnije slučajeve sude sudska veća ustanovljena po Uredbi 2000/64 UNMIK u kojima su, po pravilu, uključena dva medunarodna i jedan lokalni sudija, a optužnicu vodi medunarodni tužilac, medunarodne sudije i tužioci su često veoma pretrpani poslom. Posledica toga opet ide većinom na štetu prava okrivljenika, naročito u slučajevima kada je određen istražni pritvor.

Kosovski Srbin, koji je u početku optužen za ratne zločine u Okružnom sudu u Mitrovici uhapšen je 20. decembra 1999. Optužnica je podignuta 8. septembra 2000. ali suđenje – koje je vođeno pred sudskim većem ustanovljenim po Uredbi 64 u sastavu dva medunarodna i jednog lokalnog sudije i medunarodnog tužioca – pocelo je tek 10. aprila 2001.²³ Bilo je pokušaja da suđenje počne 22. januara 2001. pred redovnim sudskim većem uključujući jednog medunarodnog sudiju, ali je ovo suđenje odloženo zbog toga što je AOP zahtevalo sudsko veće u skladu sa Uredbom 64. Posle prvog dana suđenja 10. aprila glavna rasprava je odložena za više od 30 dana. Dana 24. maja suđenje je ponovo pocelo pred novim sudskim većem pošto je jedan medunarodni sudija napustio misiju i važeći zakon je zahtevao da, kadgod se sastav sudskog veća promeni, suđenje mora da počne is početka.²⁴ Dana 13. jula, pošto je optužnica izmenjena i optužbe smanjene na izazivanje opšte opasnosti, prouzrokovanje štete i tešku krađu, optuženi je oslobođen uz kauciju posle više od 18 meseci u pritvoru. Sve zajedno suđenje je teklo vrlo sporo uz nekoliko dugih odlaganja i do 5. novembra, t.j. skoro 7 meseci posle početka prve glavne rasprave, suđenje nije odmaklo dalje od saslušanja drugog svedoka. Konacno, u januaru 2002., suđenje u prvoj instanci okončano je oslobađanjem okrivljenog.

Dva kosovska Srbina uhapšena su u prizrenskom regionu 31. januara 2000. pod sumnjom da su izvršili ratne zločine. Slučaj je istraživao lokalni istražni sudija. Dana 19. januara 2001. za ovaj slučaj određen je medunarodni tužilac po Uredbi 2000/64 UNMIK. Dana 31. januara 2001. istekao je maksimalni period od godinu dana istražnog pritvora.²⁵ Međutim, osumnjiceni nisu oslobođeni. Dana 7. februara 2001. Okružni sud u Prizrenu primio je optužnicu koja je antedatirana na 1. februar, da bi se dao utisak da je u skladu sa zakonom. Osumnjiceni su optuženi za učešće u skupu radi izvršenja nasilja, nezakonito pritvaranje i teške telesne povrede. Dana 12. februara 2001. optužbe za ratne zločine su odbacene. Uprkos zahteva da se okrivljenici oslobode zbog nezakonitog pritvora, oni su i dalje držani u pritvoru. Dana 16. oktobra 2001., suđenje je konacno pocelo, t.j. više od 20 meseci posle hapšenja i više od 7 meseci posle podizanja optužnice. Dana 18. oktobra 2001., oba okrivljena su oslobođena uz kauciju, a 2. novembra 2001. obojica su oslobođena zbog nedostatka dokaza.

SPPS smatra da ovaj poseban slučaj, u kome su dvojica okrivljenih provela više od 20 meseci u pritvoru pre nego što su izvedena na suđenje, predstavlja kršenje standarda racionalnosti po medunarodnom zakonu o ljudskim pravima. Komitet za ljudska prava

²³ Član 280 (2) ZKP SRJ tvrdi da se glavna rasprava može zakazati najkasnije za dva meseca od datuma kada je sud primio optužnicu.

²⁴ Član 305 (3) ZKP SRJ.

²⁵ Uredba 1999/26 UNMIK produžila je maksimalni period istražnog pritvora za lica koja su osumnjicena za teške zločine na godinu dana (član 1). Prema članu 2, ako se optužnica ne pokrene u okviru ovog perioda osumnjiceni se mora osloboditi.

Generalne skupštine Ujedinjenih nacija²⁶ zaključio je, u slučaju teškog ubistva, da držanje nekog lica 16 meseci u istražnom pritvoru bez zadovoljavajućih objašnjenja od strane državnih organa ili drugih opravdanja iz predmeta, predstavlja povredu prava tog lica da mu se sudi u okviru racionalnog vremena ili da bude oslobođeno.²⁷

Jedan od načina na koji je AOP/OP rešavalo problem nedovoljnog broja međunarodnih sudija u svakom regionu bio je da se obrazuju sudska veća od sudija iz različitih regiona. Situacija se postupno pogoršavala i rezultat je bio stalno prebacivanje sudija iz jednog regiona u drugi i iz jednog veća u drugo. Bilo je primera da sudije koji su zasedali u sudskom veću u jednom slučaju nisu imali prilike da se ponovo sastanu i veću o presudi.

U slučaju tri kosovska Albanca koji su osuđeni 6. aprila 2001. za organizovanje ili učešće u kriminalnoj grupi, pokušaj iznude i kidnapovanje, prouzrokovanje opšte opasnosti i ugrožavanje ljudskih života, sudsko veće Vrhovnog suda u sastavu troje međunarodnih sudija razmotrilo je žalbu 29. avgusta 2001. Od tog dana do danas još uvek se očekuje presuda u vezi žalbe, a jedan od razloga zakašnjenja, prema saznanjima SPPS, bila je činjenica da troje sudija sudskog veća nisu mogli dugo vreme da se ponovo sastanu i veću u vezi presude.

Dok se ovi nedostaci u sprovođenju pravde uglavnom mogu pripisati nedovoljnom broju osoblja da bi se pokrio veliki broj slučajeva na kojima oni rade, SPPS je zabrinuta zbog posledica koje ova administrativna pitanja imaju na suštinska prava okrivljenika. U svim navedenim slučajevima pravo okrivljenog da mu se sudi u okviru racionalnog vremena koje je utkano u član 6 (1) Evropske konvencije i član 14 (3)(c) ICCPR bilo je ugroženo pa čak i sasvim zanemareno. Evropski sud smatra da je svrha standarda koji zahtevaju da se suđenja održe u okviru racionalnog vremena da se osigura da ljudi koji čekaju na suđenje zbog krivičnih optužbi ne trpe posledice zbog nepropisno produžene neizvesnosti. Kada je neko lice u pritvoru, standard kome podležu državni organi još je veći, jer se bazira na pretpostavci nevinosti i pravu na licnu slobodu. Ovaj standard zahteva da svako ko se drži u istražnom pritvoru ima pravo da se njegovom slučaju da prioritet i da se postupak sprovede posebnom brzinom.²⁸

Postoji odluka da se udvostruci broj međunarodnih sudija i tužilaca do maja 2002.²⁹ i postupak angažovanja je u toku, ali u međuvremenu ovaj problem ostaje glavna smetnja za propisno sprovođenje pravde. U vezi s tim, nema ni dovoljnog broja pomoćnog osoblja; nema dovoljnog broja međunarodnih i domaćih pravnih službenika, prevodilaca, administrativnog i ostalog osoblja koje je neophodno za nesmetani rad pravosudnog sistema.

²⁶ U daljem tekstu Komitet za ljudska prava.

²⁷ Vidi *McLawrence protiv Jamajke*, Interamerička komisija za ljudska prava, 29. septembar 1997.

²⁸ See *Abdoella v. the Netherlands*, ECHR 25 November 1992, and *Tomasi v. France*, Evropski sud 27 August 1992.

²⁹ Joint UNMIK-Yugoslav Document 5 November 2001, Judiciary.

Neplacanje porotnika i sudskih veštaka

Iako je to interna stvar između sudova i administradora, pitanje isplate naknada i honorara porotnicima i sudskim veštacima povremeno dovodi do znatnih problema u obradi slucajeva u istražnoj ili u fazi samog suđenja.

Oktobra 2001. u Opštinskom sudu u Gnjilanu/Gjilane došlo je do štrajka jer su porotnici odbili da rade zbog cinjenice da je AOP odbilo da im isplati njihove plate. Odbijanje porotnika koji su štrajkovali da zasedaju u sudskim vecima dovelo je do privremene paralize rada suda.

Slicni protesti organizovani su nekoliko puta od strane forenzickih strucnjaka u raznim regionima. Sudenja u Okružnom sudu u Prištini/Prishtine više puta su odlagana tokom dva meseca od kraja januara do marta 2001. zbog odbijanja forenzickih strucnjaka da daju izveštaje koje je sud tražio sve dok nisu ispunjeni njihovi finansijski zahtevi. Slicna odbijanja dokumentovana su u pojedinim slucajevima u regionu Prizrena. Kada su upitani da identifikuju administrativne nedostatke koji uticu na njihov rad, vecina predsednika okružnih i opštinskih sudova rekla je SPPS da postoji skoro opšte odbijanje forenzickih strucnjaka da se pojave na sudu i daju strucno mišljenje u krivicnim predmetima. Ovo odbijanje uvek je pravdavano niskom ili zakasnelom isplatom za njihove usluge.

Ove situacije izazivaju zabrinutost zbog uticaja na pravo okrivljenih da im se sudi u okviru racionalnog vremena.

Dostavljanje sudskih dokumenata

Dostavljanje sudskih dokumenata je još jedna administrativna aktivnost sudskih organa koja, ako se propisno uradi, ne bi trebalo da ugrozi suštinska prava lica koja su predmet sudskog procesa. Ustaljeno dostavljanje dokumenata kao što su sudski pozivi, presude i nalozi za pritvor, u i iz sudova, i metodi dostave, pitanje je koje izaziva zabrinutost SPPS. Nedoslednost prakse ima potencijalno negativno dejstvo na nastojanja suda da zadovolji standarde propisnog procesa i pravicnog suđenja.

Dostavljanje presuda

Nacin i vremenski rok dostavljanja presuda strankama u krivicnim slucajevima ima veliki znacaj, buduci da se pravo na ulaganje žalbe na sudsku odluku po važećem zakonu racuna od momenta kada je pisana sudska odluka/presuda dostavljena strankama. SPPS je izrazila zabrinutost zbog dostavljanja presuda u krivicnim slucajevima, narocito u onim slucajevima kada su okrivljena lica bila pritvorena i zakašnjenje u prijemu presuda direktno je uticalo na njihovo pravo da njihovu presudu preispita viši sud i, eventualno na njihovo pravo na slobodu. Kada su zakašnjenja bila veca SPPS je posmatrala ove administrativne propuste i iz perspektive prava okrivljenog lica da mu se sudi u okviru racionalnog vremenskog roka. U izveštaju Komiteta za ljudska prava tvrdi se da pravo na sudenje u okviru racionalnog vremena obuhvata i pravo da se dobije obrazložena presuda, isto to odnosi se na sudenje i pravo na žalbu u okviru racionalnog vremena. Komitet je dalje smatrao da propust suda da dostavi obrazloženu pisanu presudu u okviru

racionalnog vremena ima negativni uticaj i sprečava okrivljeno lice da uživa u efikasnom uživanju svog prava da presudu i kaznu preispita viši sud.³⁰

Važeci zakon kaže da se pisana presuda treba pripremiti u roku od 8 dana od dana izricanja ili, izuzetno, u komplikovanijim slučajevima u roku od 15 dana. Ako se presuda ne napiše u propisanom roku, predsedavajući sudija ima obavezu da obavesti predsednika datog suda o razlozima zakašnjenja i konačno, predsednik je dužan da preduzme neophodne mere da osigura da se presuda što pre pripremi.³¹ Što se tice dostavljanja pisane presude, i to je odgovornost suda. Kada je okrivljeno lice u pritvoru, dostavljanje se mora izvršiti u istom vremenskom roku kako je propisano za dostavu pisane presude.³² Štaviše, zakon kaže da se pravo ulaganja žalbe na presudu koju je doneo sud prve instance mora iskoristiti u roku od 15 dana od dostavljanja presude.³³

Sledstveno tome, sudija i predsednik suda dužni su da osiguraju da se presuda pripremi i dostavi strankama na blagovremeni način kako je u zakonu propisano. Propust odgovornog sudije ili predsednika suda da ispoštuju ove profesionalne obaveze dovodi do povrede prava stranaka da ulože žalbu na datu presudu. SPPS je dokumentovala velika zakašnjenja u dostavi pisanih presuda okrivljenim licima. U stvari, čini se da u nekim okružnim sudovima postoji trend da se pisane presude dostavljaju u roku od nekoliko meseci a ne u roku od nekoliko dana, kako je propisano u zakonu.

SPPS je prikupila statističke podatke o vremenskim periodima koji su protekli između zaključenja glavnog pretresa i dostavljanja pisane presude. Dok se u opštinskim sudovima čini da se dostavljanje presuda, po pravilu, vrši u okviru zakonskog roka, dotle se presude okružnih sudova dostavljaju sa znatnim zakašnjenjem.

SPPS je analizirala statističke podatke vezane za dostavu pisanih presuda u dva Okružna suda, t.j. u Mitrovici/Mitrovice i Gnjilanu/Gjilan. SPPS je dokumentovala da su u 25 od 36 slučajeva koji su prćeni u Mitrovici/Mitrovice 2000., presude dostavljene sa zakašnjenjem od jednog meseca do osam meseci. Zakašnjenja do pet meseci zapažena su u slučajevima koji su radeni u 2001. U Okružnom sudu u Gnjilanu/Gjilan, od slučajeva koji su radeni u 2000., u 49 slučajeva od 72 presude su dostavljene sa zakašnjenjem od jednog meseca do sedam meseci. Pozitivno je da je isti sud poboljšao svoj rad u 2001., kada je samo šest presuda od 67 dostavljeno sa zakašnjenjem od jednog meseca.

Takode, postoji ograničen broj slučajeva u kojima su zakašnjenja u dostavljanju pisanih presuda predstavljala čisto kršenje prava okrivljenih lica po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima.

U dva slućaja u Okružnom sudu u Prizrenu, SPPS je dokumentovala zakašnjenja od više od 14 meseci u dostavljanju pisane presude. U oba slućaja okrivljena lica su bila u pritvoru i njihovo pravo na ulaganje žalbe bilo je uskraceno činjenicom da im nije bila dostavljena pisana presuda. Uprkos nekoliko žalbi koje je uložio branilac, pa čak i tužilac koji je bio ukljućen u jedan od ovih slučajeva, predsednik suda nije preduzeo nikakve mere da bi ubrzao dostavljanje presuda, kako je zakonom propisano.

³⁰ Vidi Izveštaj Komiteta za ljudska prava u slućaju *Currie v. Jamaica*, 29. mart 1994.

³¹ Član 356 (1) ZKP SRJ.

³² Član 356 (3) ZKP SRJ.

³³ Član 359 (1) ZKP SRJ.

Dostavljanje sudskih naloga o oslobađanju ili pritvoru

Pitanje pripreme i dostavljanja sudskih naloga za pritvor lica osumnjicanih za umešanost u krivična dela ili za oslobađanje lica iz pritvora predstavljalo je posebnu brigu SPPS u prošlosti. Postojao je izvestan broj slučajeva u kojima je nepropisno ili neblagovremeno dostavljanje ovih dokumenata dovelo ili do pogrešnog oslobađanja osumnjicanih ili do nezakonitog pritvora lica koja je trebalo osloboditi.

U tom pogledu, SPPS je zapazila uporna nastojanja od strane sudskih organa da normalizuju ove aktivnosti suda i, po pravilu, nalozi o oslobađanju ili pritvoru trenutno se propisno pripremaju i dostavljaju objektima za pritvor. Prema internim informacijama u koje se razmenjuju u okviru UNMIK, pripremljen je cirkularni dopis OP sa ciljem da podseti sudije, kako domaće tako i međunarodne, na nužnost da se poštuju zakonske procedure i vremenski rokovi pri izdavanju naloga o pritvoru ili oslobađanju. Ovakve inicijative potrebno je podržati i podsticati.

Međutim, SPPS je zabrinuta zbog onih slučajeva u kojima sudovi još uvek ne uspevaju da izvrše svoje obaveze u skladu sa zakonskim zahtevima, pošto se još dešavaju uprkos jasnim nastojanjima sudija i sudske administracije da efikasno obrade i nadu rešenja za ove nedostatke. Iako su ograničenog broja, ovakvi slučajevi izazivaju zabrinutost bilo kada se radi o pravu osumnjicanih na slobodu kada bude osloboden po nalogu nadležnog suda, ili kada se radi o interesu nadležnih organa da zadrže osumnjiceno lice u pritvoru kada smatraju da je to neophodno radi propisnog sprovođenja istrage.

U slučaju koji je istraživao Okružni sud u Prizrenu a koji je dodeljen međunarodnom sudiji i tužiocu, kosovski Albanac osumnjican je i uhapšen zbog navodne umešanosti u slučaj ubistva. Posle *prima facie* razmatranja dokaza u ovom slučaju, međunarodni istražni sudija odlučio je da nije bilo dovoljno osnova za pritvor osumnjicanih lica. Međunarodni tužilac je uložio žalbu na nalog o otpuštanju i sudsko veće je odbacilo odluku istražnog sudije i produžilo pritvor osumnjicanih lica. Ipak, osumnjicani je osloboden na osnovu naloga istražnog sudije, očigledno zbog toga što sud nije uspeo da dostavi odluku sudskog veća centru za pritvor.

U istrazi o trgovini ljudima koja je sprovedena u Prizrenu, šest kosovskih Albanaca uhapšeno je zbog navodne umešanosti u krivične aktivnosti, na osnovu odredbi Uredbe 2001/4 UNMIK o trgovini ljudima. Troje osumnjicanih je uhapšeno i, posle 24 sata, policijski istražitelji dostavili su slučaj javnom tužiocu Okružnog suda radi propisnog podnošenja zahteva za početak istrage. Međutim, pošto je predmet predat u petak popodne, javni tužilac nije podneo zahtev istražnom sudiji, tvrdeći da to nije bilo moguće pošto su sudski službenici već otišli s posla. Iz istih razloga istražni sudija nije mogao ni da zakaže niti da održi saslušanje u pritvoru u subotu ili nedelju. Sledstveno tome, po isteku krajnjeg roka od 72 sata u pritvoru, sva tri osumnjicena lica oslobodena su iz pritvora.

U istrazi koja je sprovedena u Okružnom sudu u Peci/Peje protiv kosovskog Albanca osumnjicanih za ubistvo, oružanu pljacku i nezakonito posedovanje oružja, domaći istražni sudija nije izdao nalog o pritvoru zbog činjenice da je zahtev za pokretanje istrage podneo međunarodni tužilac na engleskom jeziku a u sudu nije bilo prevodioca da

prevede ovaj zahtev. Kao posledica toga, osumnjiceni je oslobođen iz policijskog pritvora.

Raspored sudskih predmeta

Pitanje o tome kako svaki sud uopšte, i kako svaki sudija ili sudsko veće posebno, organizuju i čemu daju prioritet u svom radu predstavlja stalni izazov ne samo za sudove na Kosovu nego i za sudove u bilo kom pravosudnom sistemu. Međutim, postoje neke posebnosti u načinu zakazivanja suđenja i organizaciji sudskih postupaka na Kosovu, što zahteva poseban bliži osvrt i analizu.

SPPS je dokumentovala brojne slučajeve u kojima su nepropisna zakašnjenja u zakazivanju suđenja, nezakoniti pritvor ili neopravdano produženi pritvor prouzrokovani usled nedostataka u sistemu davanja prioriteta u radu sudova, bilo od strane samih sudija ili od strane administrativnih organa u pravosudnom sistemu kao takvom.

Jedan aspekt u vezi pitanja rasporeda predmeta jeste zakazivanje suđenja na način koji odgovara ne samo interesima sudskih organa da rade na datim slučajevima, nego i interesima i pravima zainteresovanih stranaka da imaju pristup suđenju u okviru racionalnog vremena. Neopravdana zakašnjenja u zakazivanju suđenja SPPS je zapazila u slučajevima na kojima su radile kako međunarodne tako i domaće sudije.

Okrivljeni kosovski Albanac čekao je 13 meseci u pritvoru da bi se zakazalo prvo suđenje pred sudskim većem Okružnog suda u Mitrovici/Mitrovice. Posle njegovog hapšenja 17. maja 2000., osumnjiceni je priznao optužbe protiv njega za pokušaj ubistva. Međutim, uprkos činjenici da je optužnica pokrenuta avgusta 2000., sud nije zakazao suđenje sve do 19 juna 2001., *t.j.*, u okviru racionalnog vremena.

Slična zakašnjenja u zakazivanju suđenja SPPS je dokumentovala u slučajevima maloletnika. Važeci zakon propisuje period od osam dana od podizanja optužnice, u okviru koga se mora zakazati suđenje kada se radi o maloletnicima.³⁴ U slučaju pljacke u Prizrenu, maloletnik je u pritvoru čekao više od dva meseca da suđenje bude zakazano. Slična zakašnjenja dokumentovana su i u drugim okružnim sudovima na Kosovu.

Relevantni primer u tom pogledu je Okružni sud u Mitrovici/Mitrovice, gde je SPPS, do danas, dokumentovala osam slučajeva u kojima je proteklo više od dve godine od datuma podizanja optužnice i 29 slučajeva u kojima je zakašnjenje u zakazivanju suđenja posle pokretanja optužnice iznosilo više od godinu dana.

Prema važećem zakonu, predsedavajući sudija koji je određen u datom slučaju odgovoran je da zakaže suđenje najkasnije dva meseca posle prijema optužnice u sudu. Kada se ne ispoštuje ovaj vremenski rok, predsednik odgovarajućeg suda dužan je da preduzme neophodne mere da zakaže suđenje.³⁵ Sledstveno tome, sudija i sud imaju isključivu odgovornost da preduzmu neophodne mere da zakažu suđenje u okviru racionalnog vremena.

³⁴ Član 484 ZKP SRJ.

³⁵ Član 279 ZKP SRJ.

Kao što je napred pomenuto, i međunarodne sudije su iskusili probleme sa rasporedom slucaja. Osumnjiceni kosovski Srbin uhapšen je 27. marta 2000. I, uprkos tome što je osumnjiceni dao skoro potpuno priznanje, optužnica za tešku krađu podignuta je tek mesec dana kasnije, 28. aprila 2000. Pošto je njegov saokrivljeni pobjegao iz pritvora ubrzo posle hapšenja, optuženi je cekao više od godinu dana na svoje sudenje. Uprkos postavljenja međunarodnog sudije za ovaj slucaj oktobra 2000., sudenje je zakazano tek za april 2001. i okoncano je za jedan dan. Nijedan objektivni razlog, kao što je raspored ovog sudije na drugim slucajevima i u drugim regionima, ne bi se mogao prihvatiti kao opravdanje za ovoliko zakašnjenje.

Slican scenario zapažen je u slucaju dva kosovska Srbina optužena u Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrovice. Pored vec neopravdanog dugog jednogodišnjeg istražnog pritvora, dva okrivljena provela su još dodatnih osam meseci u pritvoru cekajuci da bude zakazano sudenje. Važno je pomenuti da su ova dva okrivljena posle sudenja oslobođena.

SPPS smatra da ovakva neopravdana zakašnjenja u zakazivanju datuma sudenja posle propisnog podizanja optužnice i kada je okrivljeni u istražnom pritvoru predstavlja administrativni propust suda i njegovih službenika, što predstavlja tešku povredu prava lica da mu se sudi u okviru racionalnog vremena ili da bude oslobođen iz pritvora. Tumacenje međunarodnih standarda o ljudskim pravima navodi na zakljucak da za pojedince koji su optuženi za krivicna dela a nalaze se u istražnom pritvoru, državni organi imaju još vecu obavezu da što hitnije zakažu njihovo sudenje. Evropska komisija je rekla da cak i kada je vremenski period u istražnom pritvoru racionalan po clanu 6(1) Evropske konvencije, držanje takvog lica u pritvoru na toliki period možda ne bi bilo dopušteno po clanu 5 Evropske konvencije "zato što je cilj da se ograniči dužina pritvora datog lica a ne da se promoviše brzo sudenje".³⁶ Po recima Evropskog suda, lica koja se drže u istražnom pritvoru imaju pravo na posebnu ažurnost državnih organa pri sprovođenju postupka.³⁷

Ostali logisticki problemi

Neadekvatno tumacenje/prevođenje tokom sudskih postupaka i nepravilna distribucija/prevodi uredbi UNMIK

Osiguranje adekvatnog tumacenja tokom sudskih postupaka izaziva stalnu zabrinutost SPPS, budući da nedostatak pravog prevođenja dovodi do nepridržavanja međunarodnih standarda o ljudskim pravima na koje stranke u krivicnim postupcima imaju pravo, a to je da im se sudi na jeziku koji razumeju. Uprkos ozbiljnosti ovog pitanja, ovaj izveštaj se nece fokusirati na to, pošto je ovo posebno pitanje bilo detaljno obradeno u prethodna dva izveštaja SPPS o krivicnom pravosudnom sistemu.³⁸ SPPS priznaje da su u vezi ovog pitanja zapažena pozitivna kretanja. Na primer, konkretne mere su preduzete od strane OP na angažovanju i zapošljavanju kvalifikovanih prevodilaca da pruže pomoc u prevodima/tumacanju u slucajevima trgovine ljudima u kojima su žrtve/svedoci obicno poreklom iz Istocne Evrope. Ovi pozitivni pomaci usledili su posle odgovarajucih preporuka OEBS.

³⁶ Vidi *Haase v. Federal Republic of Germany*, ECHR 12. juli 1977.

³⁷ Vidi *Tomasi v. France*, ECHR 27. avgust 1992.

³⁸ Vidi *ante note 1*.

SPPS je takode izrazila zabrinutost zbog nacina i vremenskog roka za koji se uredbe UNMIK prevode i distribuiraju sudovima, ostalim relevantnim organima, i konacno javnosti. Medutim, iako je to integralni deo opsega ovog izveštaja – sprovođenja pravde – ovaj aspekt nece se dalje obradivati pošto je pokrenut u ranijim izveštajima SPPS.³⁹

Neadekvatna oprema za prevodenje

Posle Uredbe 2000/46 UNMIK, kojom je engleski jezik postao sudski jezik u postupcima u kojima rade medunarodni sudije ili tužioci, sudenja se cesto vode na tri jezika - albanskom, engleskom i srpskom. Za ovo je potrebna adekvatna oprema za simultano prevodenje da se postupci ne bi opteretili konsektivnim prevodenjem na tri jezika. Uprkos cinjenici da su prve medunarodne sudije i tužioci postavljeni februara 2000., danas, skoro dve godine kasnije, još uvek postoji potreba za opremom za simultano prevodenje. Jedini komplet opreme za simultano prevodenje – koji medutim ne funkcioniše – dodeljen je Okružnom sudu u Mitrovici/Mitrovice.

Nedostatak prostora

Postoji nedostatak prostora kako u pogledu sudskih kancelarija tako i sudnica, što dovodi do prenatrpanosti kancelarija, ili naizmenicnog korišćenja kancelarija i teškoca u zakazivanju sudenja.

Sud za prekršaje u Gnjilanu/Gjilane smešten je u zgradi Okružnog suda, sa šest sudija i 25 službenika koji dele pet kancelarija. Sudenja se održavaju po “naizmenicnom redosledu,” sa jednim sudijom koji vodi sudenje u jednoj kancelariji, a ostali cekaju u hodniku na svoj red.

Sa vecim brojem sudija i tužilaca ovaj problem postace još teži i morace da se reši. U Prištini/Prishtine nema dovoljno kancelarijskog prostora u Okružnom sudu za medunarodne sudije i tužioce i oni su za sada smešteni u posebnoj zgradi u drugom delu grada. Ovo, zajedno sa cinjenicom da medunarodni sudije i tužioci po Uredbi 2000/64 UNMIK saslušavaju slucajeve širom Kosova, ima za posledicu da se ove dve grupe sudija i tužilaca distanciraju jedni od drugih, cime se funkcija razvoja strucnih sposobnosti izmedu ovih dveju grupa svodi na minimum. Iako je poželjan veci broj medunarodnih sudija i tužilaca zbog boljeg funkcionisanja pravosudnog sistema, bez više raspoloživog radnog prostora ne može se rešiti problem dugih zakašnjenja u zakazivanju i okoncanju sudenja.

Nedostatak bezbednosti za lokalne pripadnike pravosuda

SPPS je zabrinuta zbog kontinuirane nejednakosti u postupanju prema lokalnim i medunarodnim pripadnicima pravosuda u smislu njihove licne bebednosti. Znatan broj lokalnih sudija i tužilaca žalio se u protekle dve godine na konstantni pritisak koji na njih vrši medunarodna zajednica i stalnu pažnju javnosti, a s druge strane, istovremeno, i na nedovoljnu pažnju koju su organi UNMIK do sada posvetili njihovim zahtevima u pogledu licne bezbednosti.

SPPS smatra da, ako se ocekuje da se zadovolje standardi nepristrasnosti i nezavisnosti, lokalni pripadnici pravosuda treba da se tretiraju na istoj osnovi kao i njihove

³⁹ *Ibidem.*

medunarodne kolege kada se radi o bezbednosti. Iako je tacno da se medunarodne sudije i tužioci bave samo veoma osetljivim slucajevima, što im daje pravo da budu brižljivo zašticeni od bilo kakvih neprijatnosti, SPPS je dokumentovala slucajeve jednake važnosti i osetljivosti koje su sudile domace sudije ili tužioci. Uskracivanje odgovarajuće pažnje ovoj drugoj grupi u smislu njihove bezbednosti može samo da produbi jaz između ove dve kategorije strucnjaka, od kojih se inace ocekuje da saraduju. Pošto se od njih traži da vrše svoje dužnosti u društvu koje je suoceno sa teškim organizovanim kriminalom, lokalnim sudijama i tužiocima ne daje se neophodna podrška da bi se razvili u poštovano i visoko kvalifikovano jezgro strucnjaka. U tim okolnostima, svako nastojanje na polju razvoja strucnih sposobnosti ozbiljno je umanjeno i ne može na pravi nacin ostvariti svoje ciljeve.

SPPS smatra da pitanje bezbednosti za lokalne pripadnike pravosuda, u svakom pojedinačnom slucaju, UNMIK treba ozbiljno da uzme u obzir i, gde je to potrebno, posveti istu pažnju koju u smislu bezbednosti posvecuje medunarodnim sudijama i tužiocima. Ukoliko se na bezbednosti za lokalne sudije i tužioce, iz tehnickih ili proceduralnih razloga, ne može raditi preko Odbora UNMIK za procenu pretnji, potrebno je ustanoviti slicnu strukturu radi procene, kada se to traži, nivoa pretnje ili ugroženosti datog sudije ili tužioca koji su umešani u osetljive istrage ili sudjenja.

Preporuke

- SPPS preporucuje da se ukine Uredba 1999/26 UNMIK; a vremenska granica za držanje lica u pritvoru pre podizanja optužnice treba da se vrati na prvobitni standardni rok od 6 meseci, kako je propisano članom 192 ZKP SRJ.
- Sudski administrativni organi bi trebalo da postave više sudija i tužilaca koji pripadaju manjinskim grupama (posebno Srba).
- Jedinica za inspekciju pravosuda (JIP) treba da pokrene disciplinske istrage u slucajevima u kojima su sudije odgovorne za neracionalno zakašnjenje u dostavljanju pisanih presuda; prioritet treba dati onim slucajevima u kojima ovakva zakašnjenja sprecavaju lica koja su u pritvoru da njihove presude budu preispitane na višem sudu.
- Kosovski institut za pravosude (KIP) treba da organizuje kurseve obuke za sudije u oblasti rasporeda sudskih predmeta. Potrebno je promovisati i primeniti savremene i prakticne tehnike u rasporedu predmeta, tako da sudije nauče kako da se nose sa velikim radnim opterećenjem a da istovremeno zadovolje zahteve ažurnosti.
- SPPS preporucuje pravovremeno placanje sudija porotnika i sudskih veštaka.
- Kao jedan od nacina da se smanje zakašnjenja u vodenju postupaka, potrebno je što hitnije instalirati opremu za simultano prevodenje u svakom sudu u kome svoje dužnosti obavljaju medunarodne sudije i tužioci.
- U okviru Stuba I UNMIK potrebno je osnovati strukturu koja je slicna Odboru za procenu pretnji UNMIK radi rešavanja i odlucivanja, u svakom pojedinačnom slucaju, u vezi bezbednosnih mehanizama koji se mogu staviti na raspolaganje lokalnim sudijama i tužiocima.